

CẢI TỔ NỘI CÁC LẦN THỨ BA CỦA THỦ TƯỚNG NHẬT BẢN SHINZO ABE

PHAN CAO NHẬT ANH*

Tóm tắt: Ngày 3 tháng 8, Thủ tướng Nhật Bản Shinzo Abe đã tiến hành cải tổ nội các nhằm khôi phục uy tín của chính quyền trong bối cảnh lòng tin của dân chúng suy giảm. Nội các mới gồm những thành viên kỳ cựu nhiều kinh nghiệm cho thấy ông Shinzo Abe lựa chọn sự ổn định và tránh sự mạo hiểm. Tuy nhiên, chỉ riêng việc cải cách chưa thể giải quyết ngay được mọi vấn đề, nội các mới của Nhật Bản sẽ phải đối mặt với những khó khăn trước mắt ở trong và ngoài nước hiện nay.

Từ khóa: Nhật Bản, Thủ tướng Shinzo Abe, Cải tổ nội các

Ngày 3/8, Thủ tướng Shinzo Abe đã tiến hành cải tổ nội các nhằm khôi phục niềm tin của người dân Nhật Bản với chính quyền. Đây là lần thứ ba Thủ tướng Abe tiến hành cải tổ nội các kể từ khi ông trở lại cầm quyền lần thứ hai vào cuối năm 2012. Hai lần trước là vào tháng 9 năm 2014 và tháng 8 năm 2016.

1. Bối cảnh cải tổ Nội các

Cuộc cải tổ diễn ra trong bối cảnh tỉ lệ ủng hộ chính quyền của Thủ tướng Shinzo Abe suy giảm mạnh. Sự tín nhiệm của người dân đối với nội các của ông Abe giảm xuống mức thấp chưa từng có kể từ khi ông trở lại cầm quyền. Theo điều tra trong tháng 7 năm nay, lần đầu tiên trong khoảng 2 năm tỷ lệ không ủng hộ đã vượt quá tỷ lệ ủng hộ. So

với thời điểm tháng 6, tỉ lệ ủng hộ trong tháng 7 giảm 13 điểm xuống 35%, trong khi tỉ lệ không ủng hộ tăng 12 điểm lên 48%¹. Thực tế, tháng 8 năm 2015, tỉ lệ không ủng hộ đã từng cao hơn tỉ lệ ủng hộ khi xảy ra những tranh luận liên quan đến luật an ninh quốc gia. Sự thay đổi tỉ lệ ủng hộ trong tháng 7 đã có những dấu hiệu giảm từ tháng 3 năm 2017, đồng thời với tỉ lệ không ủng hộ gia tăng. Đây cũng là thời điểm Đảng Dân chủ Tự do (LDP) cầm quyền tại Nhật Bản chính thức quyết định cho phép chủ tịch đảng được tái nhiệm 3 nhiệm kỳ liên tiếp, mỗi nhiệm kỳ 3 năm, tổng cộng là 9 năm. Quy định hiện hành cho phép thời gian tại nhiệm tối đa là 2 nhiệm kỳ, mỗi nhiệm kỳ

* TS, Viện Nghiên cứu Đông Bắc Á

¹ 内閣支持率(NHK 世論調査), <http://www.nhk.or.jp/senkyo/shijiritsu/>.

kéo dài 3 năm. Chủ tịch đảng LDP là Thủ tướng Shinzo Abe, đang giữ chức nhiệm kỳ thứ hai. Việc điều chỉnh lại luật giúp ông có thể tranh cử nhiệm kỳ thứ 3 trong cuộc bầu cử chủ tịch đảng, sẽ được tổ chức vào tháng 9 năm sau. Nếu LDP tiếp tục giành thắng lợi trong bầu cử quốc hội, ban đầu dự kiến vào năm 2018 nhưng nội các Nhật Bản đã giải tán Hạ viện tiến hành bầu cử sớm trước một năm vào ngày 22 tháng 10 năm 2017 tới đây, có khả năng ông Shinzo Abe sẽ giữ cương vị thủ tướng đến năm 2021, nhiệm kỳ thủ tướng dài nhất kể từ sau chiến tranh. Điều này làm nảy sinh tác dụng phụ là làm giảm tự do nghị luận trong nội bộ đảng LDP².

Sự ủng hộ chính quyền ông Shinzo Abe giảm mạnh bắt nguồn từ những bê bối liên quan đến bản thân Thủ tướng và các thành viên nội các. Trước hết là vấn đề liên quan đến Học viện Moritomo khi cơ quan này được cho là đã mua một mảnh đất thuộc sở hữu nhà nước ở Osaka, phía Tây Nhật Bản, với giá thấp hơn nhiều mức định giá. Vợ ông Shinzo Abe, bà Akie Abe được cơ cấu làm hiệu trưởng danh dự. Tiếp đó là vụ việc liên quan đến những cáo buộc rằng Thủ tướng Shinzo Abe đã “giúp đỡ một cách không phù hợp” trong việc xúc tiến mở khoa thú y tại Học viện Kakei. Trường học này vốn là do một người bạn thân của Thủ tướng Shinzo Abe kinh doanh.

Về các thành viên nội các, Bộ trưởng Phòng vệ Nhật Bản trước cuộc cải tổ là bà

Inada Tomomi bị cáo buộc đã đồng ý che giấu sự thực rằng sở chỉ huy của Lực lượng Phòng vệ trên bộ (GSDF) lưu giữ các hồ sơ liên quan đến hoạt động gìn giữ hòa bình ở Nam Sudan. Ngoài ra, trong thời gian diễn ra tranh cử Hội đồng nhân dân Tokyo, bà Inada vận động các cử tri bỏ phiếu cho một ứng cử viên của LDP. Bà nói lời kêu gọi này là của “Bộ Phòng vệ, Bộ trưởng Phòng vệ và của Đảng Dân chủ Tự do”. Sau đó, bà Inada đã rút lại phát biểu trên, thừa nhận rằng có thể phát biểu đã bị hiểu nhầm. Tuy nhiên, Luật của Lực lượng Phòng vệ Nhật Bản cấm nhân viên của Bộ này có các hoạt động liên quan đến chính trị nên các đảng đối lập bám vào cơ này để yêu cầu bà Inada từ chức. Điều tra dư luận xã hội của NHK cho thấy 56% nói rằng Bộ trưởng Phòng vệ nên từ chức, cao hơn nhiều so với 16% nói không cần từ chức³. Trước những áp lực này, bà Inada Tomomi buộc phải từ chức trước thời điểm cải tổ nội các ngày 3 tháng 8.

Trước bà Inada, tháng 4 năm 2017, Bộ trưởng Bộ Tái thiết Imamura Masayoshi có phát ngôn rằng may mắn là thảm họa động đất và sóng thần hồi năm 2011 đã xảy ra ở khu vực Đông Bắc chứ không phải ở khu vực Tokyo. Dù sau đó ông đã có lời xin lỗi công khai nhưng người dân vùng bị thảm họa vẫn cảm thấy bị tổn thương nghiêm trọng và ông cũng buộc phải rời khỏi chức vụ.

² 「安倍内閣と国民の視線」, <http://www.nhk.or.jp/kaisetsu-blog/700/275262.html>

³ 「安倍内閣と国民の視線」, <http://www.nhk.or.jp/kaisetsu-blog/700/275262.html>

Đồng thời, đảng LDP cầm quyền đã chịu thất bại đáng kể trong các cuộc bầu cử hội đồng thành phố Tokyo vào đầu tháng 7. Trước cuộc bầu cử, Đảng Dân chủ Tự do với Thủ tướng Shinzo Abe đứng đầu là đảng lớn nhất với 57 ghế, nhưng hiện nay chỉ còn giữ 23 ghế. Kết quả lần này thể hiện sự bất bình mạnh mẽ của cử tri đối với đảng của Thủ tướng Shinzo Abe. Việc chính quyền của Thủ tướng Abe không đưa ra được lời giải thích đầy đủ về các vấn đề mà người dân quan tâm, cùng với việc Bộ trưởng Phòng vệ Inada Tomomi có phát biểu gây hiểu lầm đã ảnh hưởng lớn tới đảng Dân chủ Tự do, khiến đảng này có kết quả tệ nhất từ trước tới nay trong cuộc bầu cử Hội đồng Thủ đô. Người ta lo ngại rằng điều này có thể dẫn tới tình hình giống như 8 năm trước. Khi đó đảng đối lập đã lên nắm quyền, do đảng Dân chủ Tự do không nhận được sự ủng hộ của cử tri sau khi thất bại trong cuộc bầu cử Hội đồng Thủ đô Tokyo. Bên cạnh đó, cuộc bầu cử Thị trưởng thành phố Sendai, phía Bắc Nhật Bản, ứng cử viên được đảng Dân chủ Tự do hậu thuẫn cũng đã thất bại.

Những bê bối, thất bại này là bước lùi lớn đối với Thủ tướng Abe và ngày càng gây khó khăn cho nội các của ông. Các đảng đối lập tăng cường gây áp lực đòi ông Abe phải từ chức. Trong tình hình đó, Thủ tướng Abe cải tổ nội các để người dân tin tưởng hơn vào chính quyền, tạo sự ổn định, đoàn kết vượt qua những trở ngại từ các đảng đối lập, tiếp tục thực hiện các mục tiêu cả ở trong nước và quốc tế mà ông đã đề ra.

2. Nội các mới của Thủ tướng Shinzo Abe

Chính quyền Thủ tướng Abe thành lập nội các mới với kỳ vọng đây là tập thể chú trọng đến kết quả, công việc là trên hết và có thể tạo ra nhiều động lực. Trong danh sách nội các mới, một số vị trí chủ chốt không thay đổi, ông Aso Taro giữ chức Phó Thủ tướng kiêm Bộ trưởng Tài chính và ông Suga Yoshihide giữ chức Chánh Văn phòng nội các. Đáng chú ý là sự thay đổi ở vị trí Bộ trưởng Phòng vệ và Bộ trưởng Ngoại giao. Người đảm nhiệm vị trí Bộ trưởng Ngoại giao là nghị sĩ kì cựu Taro Kono, sinh năm 1963, nguyên là Bộ trưởng đảm nhiệm cải cách hành chính kiêm Chủ tịch Ủy ban An toàn Công cộng Quốc gia. Ông Taro từng giữ các chức vụ Phó tổng thư ký LDP, Thứ trưởng Bộ Tư pháp, Chủ tịch Ủy ban kiểm tra hành chính tài chính Hạ viện Nhật Bản và Chủ tịch Ủy ban Đối ngoại LDP. Ông Taro Kono được cho là người có tư tưởng dung hòa thiên về các lợi ích kinh tế, xã hội trong nước.

Vị trí Bộ trưởng Phòng vệ thuộc về ông Itsunori Onodera, sinh năm 1960, người từng đảm nhiệm chức vụ này từ năm 2012-2014. Ông có đóng góp trong quyết định thay tên “Ba nguyên tắc xuất khẩu vũ khí” bằng “Ba nguyên tắc chuyển giao thiết bị phòng vệ” hay “Hướng dẫn hợp tác Phòng vệ Nhật-Mỹ”,... Ông Itsunori Onodera cũng được xem là người có tư tưởng ôn hòa. Bê bối về lưu giữ hồ sơ đã ảnh hưởng mạnh mẽ đến Bộ Phòng vệ, đặt ra yêu cầu cải thiện

tính minh bạch, thông suốt trong tổ chức này nên dư luận đang chú ý vào năng lực của ông Onodera. Dường như ông Abe hy vọng ông Onodera sẽ lấy lại tín nhiệm cho Bộ này nhờ kinh nghiệm về chính sách an ninh.

Ngoại trưởng kiêm Bộ trưởng Phòng vệ Fumio Kishida được chỉ định làm Chủ tịch Hội đồng nghiên cứu chính sách của Đảng LDP. Ông Kishida, sinh năm 1957, là người tham gia nội các từ thời điểm ông Abe nhận chức thủ tướng lần hai vào năm 2012 và được coi là nhân vật số 2 trong chính phủ. Khi bà Inada Tomomi từ chức, ông Kishida được giao kiêm nhiệm chức Bộ trưởng Phòng vệ. Tuy nhiên, ông Kishida vẫn rút lui khỏi nội các để đảm nhiệm cương vị mới và có ý kiến cho rằng đây là bước chuẩn bị để kế nhiệm ông Abe làm chủ tịch LDP. Sau nhiều năm tham gia nội các và có tư tưởng ôn hòa, ông Kishida nhận được sự ủng hộ lớn trong đảng. Ngoài ra, với vai trò là trưởng một phái trong đảng thuộc LDP với 45 ghế nghị sĩ, ông Kishida càng có thêm cơ hội cạnh tranh giành ghế chủ tịch LDP trong cuộc bầu cử dự kiến vào cuối tháng 8 năm 2018⁴.

Bộ trưởng Nội vụ là bà Noda Seiko, người hai năm trước từng có ý định cạnh tranh với thủ tướng đương nhiệm để trở thành lãnh đạo đảng Dân chủ Tự do và dường như từ đó giữ khoảng cách với ông Abe. Động thái này được xem như nỗ lực

của ông Abe nhằm mở rộng đối tượng thành viên của đảng vào nội các⁵.

Cải tổ nội các nhằm huy động sự ủng hộ của công chúng, đặc biệt bổ nhiệm những người trẻ tuổi hay phụ nữ để tạo nên hình ảnh mới mẻ. Lần cải tổ thứ nhất năm 2014, nội các có 5 người là nữ, lần cải tổ thứ hai năm 2016 có 3 người là nữ và lần cải tổ thứ ba năm 2017 này chỉ có hai gương mặt nữ là Bộ trưởng Nội vụ Noda Seiko và Bộ trưởng Tư pháp Yoko Kamikawa. Nội các mới gồm Thủ tướng Shinzo Abe và 19 thành viên, với tuổi trung bình 61,6 tuổi, 3 người trên 70; 8 người trên 60; 9 người trên 50; không có ai dưới 50 tuổi. Trong 19 bộ trưởng có 5 người lưu nhiệm, 6 người lần đầu tiên tham gia, 7 người trước đây đã từng là thành viên nội các. Khung chính quyền vẫn được duy trì, ngoài vị trí Chánh Văn phòng nội các và Phó thủ tướng kiêm Bộ trưởng Tài chính trong nội các, vị trí Tổng thư ký Đảng Dân chủ Tự do của ông Toshihiro Nikai được giữ nguyên, thể hiện sự tiếp nối và phù hợp. So với nội các 1 năm trước đây khi tuổi trung bình ít hơn là 60,8 và chỉ có 2 người từng vào nội các, có thể thấy ông Abe coi trọng kinh nghiệm, lựa chọn sự ổn định và tránh mạo hiểm.

3. Những thách thức mà Thủ tướng Abe sẽ phải đối mặt trong thời gian tới

Có thể thấy rằng cải tổ nội các không có nghĩa là giải quyết ngay được mọi vấn đề

⁴ Cuộc cải tổ Nội các lần ba của Nhật Bản, Thông tấn xã Việt Nam, Tin tham khảo thế giới 04-08-2017, tr.7-8

⁵ 「内閣改造イメージの刷新は？」, <http://www.nhk.or.jp/kaisetsu-blog/300/276871.html>

khó khăn. Chính phủ Nhật Bản sẽ phải đối mặt với nhiều thách thức trong thời gian tới.

Thứ nhất, Thủ tướng Shinzo Abe và nội các mới phải cố gắng giải quyết triệt để hai bê bối liên quan đến Học viện Moritomo và Học viện Kakei. Thủ tướng Abe đã chấp nhận bị chất vấn bên ngoài phiên họp thông thường của Quốc hội. Đây là việc hiếm khi xảy ra, cho thấy một cách rõ nét nỗ lực của Thủ tướng Abe trong việc giành lại niềm tin của công chúng. Thủ tướng Abe cùng tân Bộ trưởng Giáo dục Văn hóa Khoa học Yoshimasa Hayashi sẽ phải có trách nhiệm giải thích rõ về các vấn đề này.

Thứ hai, ổn định kinh tế gắn liền với sức mạnh của chính quyền nên cần ưu tiên khôi phục sức mạnh kinh tế. Sau khi trở lại cầm quyền lần thứ 2 vào cuối năm 2012, Thủ tướng Abe đã tiến hành gói chính sách kinh tế Abenomics gồm ba mũi tên: chiến lược tiền tệ táo bạo, chính sách tài khóa linh hoạt, và cải cách cơ cấu tổng thể. Nhờ đó, Nhật Bản có được những thành công nhất định trong việc khắc phục tình trạng giảm phát, làm sống lại nền kinh tế và củng cố tài chính. Nền kinh tế tăng trưởng với tốc độ vừa phải, xuất khẩu có sự phục hồi, lợi nhuận tăng trưởng vững chắc, tiền lương có tăng lên nhưng vẫn còn thấp. Tuy nhiên, kinh tế Nhật Bản vẫn phải đối mặt với nhiều vấn đề như lạm phát còn xa với mục tiêu 2% đã đề ra, nợ công không bền vững trong khi mục tiêu tăng lợi nhuận doanh nghiệp để tăng lương

cơ bản không hoàn thành⁶. Trong cái tổ nội các lần này, Thủ tướng Abe xác định phục hồi kinh tế là ưu tiên hàng đầu, chính sách Abenomics cần phải được đẩy mạnh hơn nữa. Mục tiêu chống giảm phát ông đưa ra từ khi nhậm chức lần 2 mới đi được nửa quãng đường. Kinh tế hồi phục còn chậm và chưa đạt được quỹ đạo tăng trưởng ổn định⁷. Bộ trưởng Tài chính Taro Aso, Bộ trưởng Kinh tế Công nghiệp Hiroshige Seko, Bộ trưởng Tái thiết Kinh tế Toshimitsu Motegi và Bộ trưởng Bộ Lao động và Phúc lợi Xã hội Katsunobu Kato sẽ phải phối hợp chặt chẽ để thực hiện những mục tiêu này.

Thứ ba là khắc phục những hậu quả do thiên tai. Thảm họa sóng thần từ ngày 11/3/2011 để lại những hậu quả nghiêm trọng và tiến trình tái thiết bị chỉ trích là chậm chạp. Động đất tại Kumamoto tháng 4/2016 với cường độ 7 theo thang đo từ 0 đến 7 của Nhật Bản đã tàn phá nặng nề, khiến 50 người thiệt mạng, lở đất xảy ra tại nhiều nơi trong tỉnh. Làng Minamiaso là một trong những nơi bị ảnh hưởng nặng nề nhất, đến nay cơ sở hạ tầng vẫn chưa được xây dựng lại. Gần đây là thiệt hại do mưa lớn ở phía bắc vùng Kyushu vào đầu tháng 7 vừa qua làm hàng chục người chết, hàng trăm nghìn người phải di dời, nhiều nơi giao

⁶ Trần Quang Minh, "Kinh tế Nhật Bản năm 2016 và triển vọng", Tạp chí *Nghiên cứu Đông Bắc Á* số 6 năm 2017, tr. 28.

⁷ 安倍内閣改造 「経済最優先」で原点回帰せよ, http://www.yomiuri.co.jp/editorial/20170803-OYT1T50125.html?from=yartel_popin.

thông tề liệt khiến Chính phủ Nhật Bản phải huy động lực lượng cứu hộ lớn đến hỗ trợ.

Thứ tư là những vấn đề an ninh-ngoại giao. Nhật Bản phải phát huy sức mạnh ngoại giao nhằm giải quyết vấn đề Triều Tiên, đặc biệt trong thời gian gần đây Chính quyền Kim Jong-un đã thử nghiệm thành công tên lửa đạn đạo xuyên lục địa (ICBM), ảnh hưởng đến an ninh quốc gia Nhật Bản và cả lòng tin vào chiếc ô hạt nhân của Mỹ. Bên cạnh đó, tăng cường quan hệ với Mỹ dưới thời Tổng thống Donald Trump, ứng phó trước Trung Quốc đang đẩy mạnh ảnh hưởng trên cả lĩnh vực kinh tế và quân sự, cải thiện quan hệ với chính quyền Moon Jae-in ở Hàn Quốc, nơi đang có hiện tượng phản đối Nhật Bản, là những khó khăn trước mắt của nội các mới.

*

* *

Người dân Nhật Bản đã thể hiện sự bất bình mạnh mẽ đối với Đảng Dân chủ Tự do khiến đảng này phải tự xem xét lại. Chính quyền của ông Abe đang nỗ lực giành lại sự ủng hộ của người dân bằng việc cải tổ nội các, ưu tiên phát triển kinh tế, tích cực thúc đẩy ngoại giao, đồng thời nhấn mạnh vào các thành tựu của mình, nhưng chắc chắn cần thời gian để có thể xây dựng lại niềm tin của cử tri. Nhiệm kỳ thủ tướng của ông Shinzo Abe sắp kết thúc, và cuộc bầu cử toàn quốc sẽ được tổ chức trong chưa đầy một năm rưỡi nữa. Nếu Thủ tướng không vượt qua những khó khăn như đề cập ở trên để giành lại sự ủng hộ của cử tri đối với

đảng và chính quyền của ông, những người thuộc đảng Dân chủ Tự do sẽ càng thêm lo ngại rằng đảng này không thể chiến thắng cuộc bầu cử Hạ viện với ông Abe cầm quyền. Trong trường hợp đó, nỗi lo ngại này sẽ khiến các nghị sĩ Đảng Dân chủ Tự do chọn một người khác kế nhiệm ông Shinzo Abe trong cuộc bầu cử chọn ra chủ tịch đảng vào mùa thu 2018.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. 内閣支持率 (NHK 世論調査) (Tỷ lệ ủng hộ nội các, điều tra dư luận của NHK), <http://www.nhk.or.jp/senkyo/shijiritsu/>.
2. 「内閣改造イメージの刷新は？」 (Cải tổ nội các đổi mới hình ảnh?) <http://www.nhk.or.jp/kaisetsu-blog/300/276871.html>.
3. 安倍内閣改造 「経済最優先」で原点回帰せよ (Cải tổ nội các, khôi phục bằng ưu tiên kinh tế), http://www.yomiuri.co.jp/editorial/20170803-OYT1T50125.html?from=yartel_popin.
4. 「安倍内閣と国民の視線」 (Nội các Abe và sự nhìn nhận của người dân) <http://www.nhk.or.jp/kaisetsu-blog/700/275262.html>.
5. Thông tấn xã Việt Nam, “Cuộc cải tổ nội các lần ba của Nhật Bản”, *Tin tham khảo thế giới* ngày 4/8/2017, tr. 7-8.
6. Trần Quang Minh, “Kinh tế Nhật Bản năm 2016 và triển vọng”, Tạp chí *Nghiên cứu Đông Bắc Á* số 6 năm 2017.